

ГРАФІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕВФЕМІЇ / ДИСФЕМІЇ

Стаття присвячена вивченню графічних засобів вираження явища евфемії/ дисфемії на прикладі сучасного українського політичного дискурсу, а також аналізу особливостей їх функціонування із простеженням соціокультурних переваг мовної картини політичного дискурсу України.

Ключові слова: евфемізм, дисфемізм, політичний дискурс, графічні засоби, функції.

Інтерес до явища евфемії / дисфемії пов'язаний з номінативною проблематикою кола понять екстралінгвальної дійсності та в їх надзвичайній здатності акумулювати в собі зрушення і появу нових соціально-політичних доктрин, висвітленні національної своєрідності мовної поведінки носіїв мови на певному етапі розвитку. Політична евфемія/ дисфемія як лінгвокультурні явища все більше потрапляють у фокус дослідницького інтересу лінгвістів. Конгломерат політичних Х-фемізмів в останні десятиліття набув особливого поширення і отримує широке розповсюдження в суспільно-політичних сферах будь-якої мови. Не виняток становить і сучасний український політичний дискурс. Аналіз семантико-прагматичних характеристик політичних україномовних евфемічно-дисфемічних одиниць дозволяє стверджувати, що специфіка використання засобів переконливого дійового «слова» набуває все витонченіших форм та все ширшого поширення. Додатковим поштовхом у розповсюдженні та використанні політичних евфемічно-дисфемічних одиниць слугує все більша доступність та публічність українського політичного мовлення завдяки засобам масової інформації.

Евфемія на графічному рівні, поряд з дисфемією, не є об'єктом посиленої уваги науковців, натомість цей рівень може відображати певні евфемічні/ дисфемічні особливості, на що звернули увагу такі дослідники як В. Санников (1999), О. Торопцева (2003), Ю. Баскова (2006). Аналізу саме цих питань присвячена наукова робота.

Мета роботи полягає у дослідженні графічних засобів вираження явища евфемії/ дисфемії на прикладі сучасного українського політичного дискурсу, досягнення якої передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити статус евфемічно-дисфемічних одиниць на графічному рівні;
- простежити закономірності їх виникнення, варіювання та закріплення в мовній картині.

Графічні способи вираження евфемії виступають особливими засобами, які за допомогою письмових та графічних знаків здатні доповнити або підсилити власний привнесений зміст. Вони не здатні покращити значення денотату, а можуть лише формально замаскувати заборонену або небажану номінативну одиницю, натяк на яку все ж таки очевидний. Натомість специфічне іронічне спотворення здатне принизити денотат, знівелювати ореол респектабельності окремого образу.

Розглядають такі графічні способи евфемії як:

- 1) упущення середини слова (голосних), що у мовознавстві називають синкопою (ф...гня);
- 2) упущення кінця слова – апокопа (ж...);
- 3) заміна слова в письмовому мовленні трикрапкою.

При виголошенні тексту, який містить графічний евфемізм у вигляді трьох крапок, комунікатор вживає довгу паузу, вдаючись до замовчування; реалізація евфемії в такому разі відбуватиметься вже на фонетичному рівні.

Зазвичай графічні евфемізми ЗМІ вживають замість позначення обценної лексики і часто заміщуються крапками або зірочками у кількості відсутніх букв. Це не викликає ні позитивних, ні нейтральних асоціацій, оскільки графічні евфемізми не можуть сприяти покращенню денотата: натяк на одиницю-табу очевидний. Кожен читач може здогадатися про що йде мова, але маскування ніби відводить їх від наявної прямої номінації в тексті.

Ось декілька прикладів: «У нас не було вибору, бо можна було віддати з власної волі або зайняти жорстку позицію і в цій позиції **пiти на х.й.**» щодо земельних ділянок між «Олімпійським» і Федерацією футболу України [Г. Корогодський: Економічна правда від 21.11.2011]; «...замість цієї **«україночки на х.ю»**, яку ми оплачували, ми пропонували за додатковий мільйон доларів побудувати фонтан як у Барселоні. Не змогли пробити» [Г. Корогодський : Економічна правда від 21.11.2011]. Не дивлячись на удавану евфемізовану форму, кожен реципієнт усвідомлює прогалини графічного рівня.

Прикладом апокопи в українському політичному дискурсі може виступати звернення до Юлії Тимошенко **Леді Ю**, якою охрестили українського політичного діяча відповідно до першої літери її імені. Така форма вираження носить іміджевий характер в оновленому представленні: «Незайве зауважити, що зовнішність **Леді Ю** має ... неабияку популярність» [Д. Мокрик: Українська правда від 13.11. 2009]; «Не

рятує її заклик **леді Ю** через інтернет оновлювати обличчя країни» [В. Тараненко: Українська правда від 30.12. 2010]; «Розпач **леді Ю** зрозуміти можна: через брутальне втручання президента її не тільки не вдалося у всій красі продемонструвати піар-талант, а й додатково профінансувати лобістів» [В. Кулеба: Українська правда від 15.07. 2008].

Під час президентських перегонів 2010 року кандидат у президенти Арсеній Яценюк на прес-конференції у м. Житомирі заявив: «Там же повне інфікування влади. **Вірус ЮІЯІ** – це страшний вірус. Який же анамнез цієї хвороби? Це повна і безмежна влада... Вони мріють, що вибудують країну для себе і країну під себе ...» [Українська правда від 07.12.2009]. Політик також додав, що Тимошенко виправдовує свої непрофесійні дії тим, що у неї недостатньо повноважень. Зрозуміло, що говорячи про «Вірус ЮІЯІ» подібно до назви поширеного в свій час вірусу грипу типу Н1/Н1, з яким пов'язані великі ризики тяжкого захворювання, А. Яценюк асоціативно підводив до головних своїх політичних супротивників пропрезидентської кампанії Юлії Тимошенко та Віктора Януковича як особливо небезпечних. Подібні приклади при озвученні відбивають вже евфемічні особливості фонетичного рівня.

Ще одним графічним знаком евфемічно-дисфемічного обігрування виступають лапки, які можуть вказувати на іронічний відтінок висловлювання комунікатора. Наприклад: «**Андрій Кожем'якін ставить це питання на голосування, продає його, йому допомагає група «товаришів» ... Все якось кулуарно, непрозоро...**» [Н. Королевська: Українська правда від 15.03.2012]; «**Янукович не виключає можливості продовження повноважень парламенту до 2015 року та своїх – до 2017 року ... «креативні» дії влади стануть її стилем**» [Ю.Тимошенко: Дзеркало тижня № 37 від 09.10.2010]; «**Будемо відверті: після того, як Верховний суд «відреформував» її усунули від ухвалення судових рішень, посада голови ВС не має жодного значення**» [Ю.Тимошенко: Дзеркало тижня № 37 від 09.10.2010].

Подібне маркування в тексті може бути представлене і за допомогою інших поліграфічних засобів – курсиву, розрядки тощо.

Певною мірою евфемістичний ефект може бути досягнуто і за допомогою непристойної рими, в якій пряма номінація не вимовляється, але яку можуть мати на увазі. Переважно це одиниці поетичного мовлення: грубе або непристойне слово замінюється іншим, абсолютно не пов'язаним з ним за змістом, але рима з легкістю викриває підробку.

Виконувати роль графічного евфемістичного або дисфемістичного знака в тексті може якийсь додатковий елемент. Яскравим прикладом в українському політичному дискурсі цього типу є помилкове спотворення українського варіанта графічного складу слова **проФФесор** в публічних документах (подібно російському перекладу «профессор»), що в результаті набуло масового обговорення та поширення і часто стало вживатися для вираження глузливого відношення до некомпетентних в якійсь справі людей. Напр.: «**Як завжди, хотів би почати з приємної новини: нещодавно до переліку суспільно важливих тем, у яких усі є «професорами», додалася ще одна — зовнішня політика. Раптовий спалах інтересу деяких «кандидатів у претенденти» та окремих «політологів» до проблем зовнішньої політики можна було б лише вітати, якби це мало на меті глибоко розібратися у суті складних зовнішньополітичних проблем**» [В.Огризко: Дзеркало тижня № 36 від 26.09.2009]; Або наприклад написи на плакатах мітингувальників, які пікетували під стінами Харківської міськради проти ліквідації районних рад у місті: «**Добкин — «професор» місцевого самоуправління**» [Дзеркало тижня № 46 від 28.11.2009]. Зустріти подібні графічні засоби вираження евфемії можна було і у заголовках деяких періодичних видань: **Хто більш переконливий, виступаючи з трибуни без папіря перед натовпом людей: «професор» чи Леді Ю?** [С. Якименко: Українська правда від 09.11.2009]. Як бачимо всього лише один знак здатен змінити тональність усього повідомлення.

За аналогією цей прийом поширився і на інші ситуації подібних слововживань. Наприклад, запитання: «**Як ви, як Президент і як людина оцінюєте призначення Шуфрича міністром МНС України? Працівники МНС вважають це ледь не плювком в міністерство. Подібного проФФесіонала ніхто не очікував**» [Українська правда від 08.03.2012]; Або: «**У хорі бажаючих очорнити Кабмін України особливо стараються проФФесіонали з табору Партії регіонів та їх проросійські прибічники**» [В. Корж: Українська правда від 21.07.2008].

Своєрідним є і наступний приклад заміни слів буквеним знаком в письмовому мовленні. Його можна розглядати як засіб апокопи, коли пропускають кінцівку слова. Наприклад: «**Якось мені зателефонувала К., партійний заступник віце-прем'єра Т. Що ти робиш, запитала вона. У відпустці, рибу ловлю. А як же податковий кодекс? Його немає, а те, що Азаров надрукував в «Урядовому кур'єрі» – фальсифікат, відповів я, тому витратити час на фальшивку не збираюся. Але ж вони душать малий бізнес, що з цим робити? питання було з придихом. Хто такі «вони», уряд твого партійного боса? У відповідь почувлися короткі гудки**» [С. Терьохін, депутат ВРУ: Українська правда від 01.09.2010]. Обізнаний у політичних баталіях оглядач одразу ідентифікує під буквеними знаками таких політичних діячів як пані

Кужель та пана Тігіпка. Певною мірою такий прийом інтригує, роздмухує інтерес до ніби привідкритої закулісної «політичної гри» та водночас прямо не називає його учасників.

Додатковим графічним знаком може виступати не лише буквенний знак, який залежно від контексту несе своє семантичне навантаження, а й інші графічні символи: «Також ми доповіли президенту, що в Україні було створено 10 тисяч (!) державних підприємств при міністерствах, відомствах, комітетах, адміністраціях, які надають адміністративні послуги» [М.Бродський : Дзеркало тижня № 37 від 09.10.2010]. Подібні знаки навпаки привертають увагу, змушуючи замислитись та оцінити суть повідомлення як або щось позитивне або негативне.

Сьогодні широко використовують і графічні картини, які вдало означити візуальними евфемізмами, де слова зайві речі, бо все і так зрозуміло. Згадати хоча б колористику політичних партій (помаранчевий – партії «Наша Україна», білий – Блоку Юлії Тимошенко, синій – Партії Регіонів, червоний – Комуністичної партії України тощо), яка може нести своє додаткове значення замість вербального вираження. В сучасному українському політичному дискурсі кольорові виділення поряд з іншими засобами графіки особливого поширення набувають у період передвиборчих перегонів. А в період передвиборчих перегонів ефект змісту рекламних повідомлень може значно бути підсиленним взаємодією візуальних (графічних) та вербальних кодів у рекламних текстах.

У політичному дискурсі графічні евфемізми функціонують вкрай рідко. Вони не здатні покращити значення денотата, а можуть лише формально замаскувати заборонену або небажану номінативну одиницю, натяк на яку все ж таки очевидний. Графічні способи вираження евфемії виступають особливими засобами, які підсилюють виразність письмових знаків. Основною метою їх побутування виступає необхідність виразити натяк на очевидний референт. Проте іронічне спотворення через представлення окремих знаків здатне принизити денотат, знівелювати ореол респектабельності окремого образу.

Евфемічно-дисфемічні комунікативні одиниці, які відбивають та фіксують похвилинні особливості суспільної оцінки явища, є чуттєвим показником соціо-культурних переваг мовної картини носіїв мови; їх вирізнення з інформаційного потоку має відбуватися з врахуванням екстралінгвістичних факторів. Натомість комунікативні одиниці, які задовольняють потреби суспільства, згодом можуть увійти до системи мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баскова Ю.С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ (на материале русского и английского языков) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.19 / Юлия Сергеевна Баскова. – Краснодар, 2006. – 162 с.
2. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры / Санников В.З. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 541 с.
3. Торопцева Е.Н. Эвфемистические наименования в аспектах языка, истории и культуры : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Торопцева Екатерина Николаевна. – М., 2003. – 193 с.
4. Шейгал Е.И. Эвфемизм и ирония в политическом тексте / Е.И. Шейгал // Филология. – Philologica : сб. Краснодар: Кубанский университет. – 1997. – №11. – С.47–49
5. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004 – 326 с.
6. Януш О.Б. Евфемія і суміжні явища в українській і російській мовах : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01, 10.02.02 / Януш Олег Богданович. – К., 1997. – 189 с.

Статья посвящена изучению графических способов выражения явления эвфемии / дисфемии на примере современного украинского политического дискурса, а также анализа особенностей их функционирования с прослеживанием социокультурных преимуществ языковой картины политического дискурса Украины.

Ключевые слова: эвфемизм, дисфемизм, политический дискурс, графические способы, функции.

The article is devoted to studying graphic ways of expressing the phenomenon euphemism/ dysfemizm an example of modern Ukrainian political discourse and analysis features of working with a trace of socio-cultural benefits of linguistic picture of the political discourse of Ukraine.

Keywords: euphemism, dysfemizm, political discourse, graphical methods, functions.

УДК 811.161

Т.А. Швидкова

ТЕМАТИЧНА ГРУПА СНУВАННЯ В ЛЕКСИЦІ ТКАЦТВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті на лексичному матеріалі, виявленому в писемних пам'ятках, говорах, історичних та сучасних лексикографічних працях української мови, досліджено формування і становлення ткацької лексики, пов'язаної зі снуванням. Зазначена лексика розглянута з дотриманням основних вимог діахронічного та синхронічного аналізу, вироблених сучасною лексикологічною наукою.

Ключові слова: ткацтво, снування, снівниця, лексична одиниця, походження, діалектизми.